

TÜRÜK

2021, Yıl/Year: 9, Sayı/Issue: 25, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / Date of Received: 24.04.2021

Kabul Tarihi / Date of Accepted: 07.06.2021

Sayfa / Page: 34-51

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / Writer:

 Prof. Dr. İlyas Üstünyer

International Black Sea University, Eğitim ve Beşerî Bilimler Fakültesi,
Türk Filolojisi Bölümü, Tiflis/Gürcistan.

ilyasustunyer@gmail.com

 Elfiye Seyfullina

Doktora Öğrencisi, International Black Sea University, Eğitim ve Beşerî
Bilimler Fakültesi, Türk Filolojisi Bölümü, Tiflis/Gürcistan.

alfija80@mail.ru

A. BEHRAMOĞLU'NUN A. S. PUŞKİN'DEN YAPTIĞI ŞİİR ÇEVİRİLERİNDEKİ ZAMANSAL FARKLILIKLAR: SORUNLAR VE ÇÖZÜMLER

Öz

Bu çalışmanın amacı, Ataol Behramoğlu'nun Aleksandr Sergeyeviç Puşkin (1899-1937)'den Türkçeye çevirdiği bazı şiirlerdeki leksikolojik birimlerde Zamansal Farklılık'tan kaynaklanan anlam daralması ve genişlemesini erek dilde çevirmenin hangi çeviri yöntemleriyle aştığını tespit etmektir. Bu amaçla, Behramoğlu'nun çevirileri topladığı Rusça-Türkçe bakışimli *Seviyordum Sizi, Seçme Şiirler* (2012) adlı çeviri seçkisi araştırmanın hareket noktası/evreni olarak tespit edilmiştir. Seçkideki 68 şiir çevirisi Olasılığa Dayanmayan Örnek Seçim Yöntemi ile taranarak 20 şiir örneklem olarak alınmıştır. Kaynak metnindeki örneklerdeki Zamansal Farklılık'tan kaynaklanan anlam yitimi ve genişlemesine uğrayabilecek leksikolojik birimler kaynak metnin sözlükleri aracılığıyla saptanmıştır. Kaynak metinde anlam daralması ve genişlemesi potansiyeline sahip, hatta kaynak metinde belirleyici işleve sahip olup erek metinde görmezden gelinen leksikolojik birimler Türkçedeki özdeşleri ile eşdeğerlik açısından karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgular içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Behramoğlu çevirilerinde Zamansal Farklılık(ZF)'tan kaynaklanan zorlukları erek dile aktarırken James Holmes'in

“Tarihselleştirerek çeviri” ve “Yenileştirerek çeviri” teknikleri ile aşmaya çalıştığı tespit edilmiştir. “Tarihselleştirerek çeviri” ve “Yenileştirerek çeviri” türlerine erişmek için de 5 çeviri yönteminin kullanıldığı saptanmıştır. Mevcut çalışmadaki bulguların Rusçadan Türkçeye yapılacak çeviri çalışmaları ve çeviri eleştirilerinde yol gösterici olacağı beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Şiir çevirisi, çeviri karşılaştırması, eşdeğerlik, Rusçadan Türkçeye çeviri eleştirisi.

TEMPORAL DIFFERENCES IN A. S. PUSHKIN'S POEMS TRANSLATED BY A. BEHRAMOĞLU INTO TURKISH: CHALLENGES AND SOLUTIONS

Abstract

The purpose of this research is to figure out how Ataul Behramoglu overcame narrowing and expansion of meanings in the target language originating from temporal differences in lexicological units in some of Aleksandr Sergeyevich Pushkin (1899-1937)'s poems that were translated into Turkish. For this purpose, the collection of Behramoğlu's translations of A. Pushkin's poems entitled *Seviyordum Sizi, Seçme Şiirler* (I loved you, selected poems) has been selected for elaboration. The Non-Probability Sampling Method was used to select 20 poems as samples out of 68 ones in the collection. Lexicological units in the source text may be subject to loss and expansion of meanings due to Temporal Differences while translating them into the target language have been identified. The findings were compared with Turkish equivalents. The results were analyzed through Content Analysis Method. We found out that the problems arising from temporal differences in the target language have been overcome by applying techniques of "historicizing translation" and "translation by renovating" developed by James Holmes (1924-1986). To achieve the purposes of "historicizing translation" and "translation by renovating" the translator has used 5 distinct translation methods. It is expected that the findings of the given research will contribute to the Russian to Turkish translation studies and translation criticism.

Keywords: Poetry translation, contrasting translation, equivalence, translation criticism from Russian into Turkish.

1. GİRİŞ

Edebiyatın elit bir türü olan şiirin, edebiliğini belirleyen unsurlardan birisi de leksikolojik birimlerin çağrışımlı ve katmanlı anlam evrenleridir. Asırlar önce kaleme alınmış edebî metinlerdeki kimi leksikolojik birimler, içinden geçtikleri süreçlerde yeni anlamlar yüklenirken, bazıları da sahip oldukları anlamlarda zayıflamaya ve anlam yitimine uğrarlar. Leksikolojik birimlerdeki anlam genişlemeleri, daralmaları ve yitimleri o metni asırlar sonra başka bir dile çevirirken kendilerini daha bir hissettirirler. Şiirlerde kullanılan bazı leksikolojik birimlerin kaleme alındığı *o zamanki* anlamları ile onların asırlar sonra okunurken de aynı şeyi “deyip” demedikleri bile tartışmalıyken, bu sözcük birimlerini asırlar sonra başka bir dile çevirirken söz konusu

leksikolojik birimlerin, ifadelerin erek dile hangi dönemdeki anlamlarıyla aktarıldığı sorusu çeviri eleştirisinin öteden beri üzerinde durduğu konulardandır (Göktürk 1986: 105-122).

Kaynak metnin ortalama okuru, edebî metnin yazarı ile aynı kültür arka planını paylaştığından kaynak metindeki leksikolojik birimlerin içinden geçtikleri tarihî süreçte edindiği ve yitirdiği anlam evrenlerinin izini sürmede erek metin okuruna oranla daha şanslıdır. Erek okurun çeviri aracılığıyla kaynak metnin anlam evreni ile kurduğu ilişki kendi donanımının yanı sıra, çevirmenin çeviri stratejisi ve yetisi, metnin türü ve metnin ideolojisi vb. olgulara bağlıdır.

Bu çalışmada Şair, çevirmen Ataol Behramoğlu (1942-)'nun modern Rus dilinin kurucusu Rus şair A. Ş. Puşkin (1799-1837)'nin şiirlerinden seçerek değişik dönemlerde Türkçeye çevirdiği ve 2012 yılında *Seviyordum Sizi, Seçme Şiirleri* başlığı altında Rusça-Türkçe bakışımı olarak yayınlanan seçkide yer alan şiirlerdeki bazı leksikolojik birimlerin kaynak metinde sahip oldukları anlam alanlarının aradan geçen yaklaşık iki asır sonra hangi strateji ile ve ne derece Türkçeye aktarıldığı, bu leksikolojik birimler özelinde çeviri sırasında ortaya çıkan sorunları çevirmenin hangi çeviri yöntemleri ile aştığı hususları sorunsallaştırılmıştır.

Kaynak metindeki kimi leksikolojik birimlerin yazıldıkları dönemdeki anlam evrenleri ile erek dile çevrildikleri dönemdeki modern anlamları arasındaki fark Zamansal Farklılık (ZF) veya Tarihsel Uzaklık (TU) olgusuyla açıklanmaktadır (Altay 2000; Aksoy, 2001). Bu da, asırlar önce kaleme alınan edebî bir metni erek dile çevirirken kullanılan “tarihselleştirerek çeviri” ve “yenileştirerek çeviri” tekniklerinin çevirmene sağladığı olanakları görünür kılmaktadır.

Bu çalışmada, Puşkin'den Türkçeye yapılan çevirilerdeki bazı leksikolojik birimlerin ve kalıpların kaynak metindeki eşdeğerleri ile karşılaştırılması yapılmış, bunların yazıldıkları dönemdeki anlamları üzerinden mi yoksa çevrildikleri dönemde kaynak metindeki anlamları üzerinden mi Türkçeye aktarıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Şair, çevirmen Behramoğlu'nun, Puşkin Rusçasındaki söz konusu özgün leksikolojik birim ve yapıları Türkçeye aktarırken *sözcüğü sözcüğüne çeviri, işlevsel çeviri, açıklama, aktarım, çıkarma* yöntemlerini kullandığı tespit edilmiştir.

2. İLGİLİ ÇALIŞMALAR

A. S. Puşkin, Rus yazarları arasında eserleri Türkçeye 1880'lerde çevrilmeye başlayan şair ve yazarlardandır. Türkçeye öncelikle mensur eserleri çevrilmiştir ve çevrilen eserlerin dönem Türkiye'sinde yayınlanması kolay olmamıştır:

Puşkin'in eserlerini Türkçeye ilk kez Rus Türkolog Olga Lebedeva (1854-?) çevirmiştir. Osmanlı yönetimi ondan şüphelenmiş ve çevirilerinin yayımlanmasına izin verilmemiştir. Sekiz yıl aradan sonra Stockholm'da yapılan müsteşrikler toplantısında, dönemin romancı, gazeteci ve yayıncılarından Ahmet Midhat Efendi (1844-1912) ile tanışan Lebedeva çeviri projesini Ahmet Midhat Efendi'ye anlatmış ve çevirilerin dönem Türkiye'sinde yayınlanması için ondan yardım istemiştir. Lebedeva, Puşkin eserlerinden yaptığı çevirilerden oluşan bir seçki oluşturmuştur. A. Mithat, Lebedeva'nın Türkçeye çevirdiği seçkiye önsöz yazmıştır. Lebedeva'nın *Şair Puşkin* adlı adlı biyografik çalışması da bu dönemde yayımlanmıştır. *Şair Puşkin*, ilk defa Yevgeni Onegin, Boris Godunov ve uzun bir müddet daha Türkçeye çevrilmeyecek olan diğer Puşkin eserlerinin içeriğiyle beraber, Puşkin eserlerinin temelinde yatan opera ve romanslarla Türk okuyucusunu tanıştırmıştır (Ustunyer 2012:23-29).

A. Mithat, Puşkin çevirilerine yazdığı Ön Söz’de Puşkin’in şair ve yazarlığını övmüş ve onun sadece Rusya’nın şairi olmadığını, aynı zamanda diğer milletlere de esin kaynağı olmuş evrensel bir şair olduğunu ve dünya kültürünün ona kucak açtığını belirtmiştir. (Mihaylov, 1951: 158). Müteakip dönemlerde Nigar Hanım, N. Yalaza Taluy, H. A. Ediz vb. şair ve yazarlar Puşkin’in mensur eserlerini batı dillerinden Türkçeye çevirme denemeleri yapmışlardır. Ataol Behramoğlu da Puşkin eserlerinden öncelikle mensur olanları Türkçeye kazandırmıştır. 1972 yılında *Erzurum Yolculuğu*’nu Türkçeye çevirmiştir. 1970’lerin sonlarında “Çadayev” a ve “Sizi seviyordum: belki bu sevda...” adlı şiirlerini çevirmiştir. 1980’lerde Azer Yaran, Uğur Büke, Ahmet Necdet de Puşkin’den şiir çevirileri yapan çevirmenlerdir. Görüldüğü gibi yaklaşık yüz yıl boyunca Puşkin’den sadece mensur eserler çevrilmiştir. 20. yüzyılın son çeyreğinde Puşkin şiirlerinin Türkçe çevirilerinde artış gözlemlenmiştir (Ustunyer 2012: 26-28).

Puşkin şiirlerinin Türkçeye çevirisi müteakip dönemde de devam etmiş, şairin aynı şiirleri değişik çevirmenler tarafından Türkçeye çevirmeye çalışılmıştır. Bunun değişik gerekçeleri olabileceği gibi, bize göre, bunun en başat nedeni Puşkin’in şiirlerinde kullandığı çok katmanlı dildir, dolayısıyla da bu dili oluşturan leksikolojik birimlerdir.

Belinsky ve Krilov (1988) gibi 19. yüzyıl Rus edebiyat eleştirmenleri Aleksandr Puşkin’in Rus diline ve edebiyatına yaptığı en esaslı katkıyı onun sözcük seçimi ve ifade kullanımı düzleminde bulurlar. Eleştirmenlere göre o, Rus diline yeni bir diriliş ve zenginlik kazandıran öncü şair ve yazardır: “Puşkin eserlerinin doğasındaki çok yönlülüğü ve enginliği, yaşadığı zamana ait gerçekleri kavrama yeteneği, çoktandır kanıtlanmış ve defalarca özel tartışmaların konusu” (s. 27-113) olmuştur. Gosfman’a göre (1937) Puşkin: “... halk dilini Rus edebî dilinin esas temeli olarak kabul etmiş, eski dil kültüründen de vazgeçmemiştir. Bütün edebî dil mirasını kabul edip bunları işlemiştir. Eski Kilise Slavcasından, eski Rus dilinden, eski Rus iş yazışmaları dilinden, folklor dilinden farklı unsurları seçerek, karıştırarak, mayalayarak bunları Rus diline yeniden kazandırmıştır...” (s. 36). “Puşkin’in manzum eserlerinde eski sözcükler, bunların o zamana ait özellikleri, kahramanların konuşmalarını oluşturmak/vermek amacıyla verilen gerçekçi tarihî ortamlar” (Berezin 1937: 162-178) söz konusu dönemin kültürel tabuları olarak görülür. Berezin’e göre (1937), Puşkin’in eserlerinde eski sözcükler “biçimsel amaçlı, hem günümüz okuru için hem de Puşkin dönemi okurları için eskimiş sözcükler” veya “yazarın döneminde günlük kullanılan sözcükler” olarak çoklu düzlemde işlenmiştir (s. 162-178). Puşkin’in Fransızca ve Almancadan gelen dil şekillerini de (Wellek vd. 2103: 200) yetkinlikle kullandığı bilinmektedir. Dolayısıyla Puşkin dilinin erek dillerdeki eşdeğerliğinin temsil düzeyi önem arz etmektedir.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çeviri, bir iletişim aracıdır. Edebiyat metinlerinin çevirisi daima farklı bir iletişim ortamında gerçekleşir. Kaynak dildeki iletişim ortamının erek dildeki metnin ortamı ile özdeş olamayacağı öteden beri bilinmektedir (Göktürk, 1986). Yazın çevirisi sürecinde çevirmenin karşılaşılabileceği sorunlardan birisi de metnin otantik anlamı ile şimdiki anlamı arasına giren ve ek anlamlar ürettiren ZF”dir (Aksoy 2001: 1-16). TU da denilen (Altay 2000) ve “kaynak metnin yazıldığı dönem ile onun çevrildiği zaman arasındaki farkı” işaret eden bu olgu ile çevirmen, ZF realitesi ile ya eski

devirlere ait yazarların eserlerini ya da çağdaş yazarların eski devirlerini anlatan eserleri çevirirken karşılaşır.

Edebî çeviri açısından ZF ile ilgili sorunlar, “yeni bir dilde yeniden yaratma sürecinde karşılaşılan sorunlardan biri”dir (Aksoy 2001: 1-16). Bu sorunların nedeni, “çevirmen görevini yapmaya başladığında yazarın kendi sözünü söylediği ortam, zaman, mekân, sosyal ve kültürel özellikler bakımından çoktan değişmiş” olmasıdır (Köksal 2005: 35).

Eski devirlere ait bir edebiyat yapıtının çevrilme amacı, “ortaya konduğu dönemin okuyucularına çağdaş olan edebî mirası, zamanımızın okuyucularına takdim etmektir” (Fedorov 1968). Bu tür edebiyat çevirisi sürecinde çevirmen farklı bir toplumun tarihî özelliklerini, kültürünü ve yaşamını içeren bilgiyle karşı karşıyadır. Kaynak dilin öz zenginliğini içeren leksikolojik birimlerin erek dilde bazen tam karşılığı bulun(a)mamaktadır. Bu da, leksikolojik birimlerdeki kültürel anlamların, renklerin erek dile aktarılma gayretlerini daha da zorlaştırmaktadır. “Kaynak metnin farklı bir döneme ait bir eser olması durumunda, özellikle dil kullanımını bağlamında, sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Eski dil kullanımının yansıtılması çoğu zaman erek dil olanaklarını aşmaktadır” (Vural 2012: 391-402).

ZF veya TU unsurunun aşılması yönünde James Holmes (1972) gibi çeviri bilimciler “tarihselleştirerek çeviri” ve “yenileştirerek çeviri”ye başvurulmasını önermektedir. Çevirmenin başvuracağı birinci seçenek, “kaynak metinde geçen çağdaşımız olmayan bir takım özgün tarihsel öğeleri, bugüne uygun olmayıp esere eski tarihli bir boyut katsa da kaybetmemek, olduğu gibi çevirmek, modernleştirmemek” (Altay 2000:147)tir. Holmes’ın tarif ettiği “tarihselleştirerek çeviri”ye bu yolla ulaşılır. Altay (2000), Holmes’ın önerdiği ikinci yolu, “tarihi faktörler korunmayıp şu ya da bu şekilde eşdeğerlikler sağlayarak çağdaş bir uygunluk yaratma” olarak tanımlar. Holmes (1972)’ın “yenileştirerek çeviri” olgusuna bu yolla ulaşılmış olunur (s. 102-110).

“Yenileştirerek çeviri” yöntemi, eşdeğerlik sorununu ortaya koymayı amaçlar ve çeviri araştırmalarının başat olgusudur (Bassnett 2010: 167-182). Vinogradov (2006)’a göre çeviride eşdeğerlik, “kaynak ve erek metindeki öyle söz ve kalıplardır ki, anlamların birinde aynı, veya nispeten aynı ölçüde bilgi aktarımı ve işlevsel eşitlik oluştururlar” (s. 83). Aksoy (2001) eşdeğerliliğin, “...kaynak metindeki dilsel unsurların birebir hedef metinde yaratılması arayışı olarak algılanmayarak, özellikle yazın çevirisinde her bir çeviri metnin ayrı ayrı ve üretildiği koşullar içinde değerlendirildiği ve onun hedef kültürün dili, sosyolojik ve kültürel yapısı ve yazınsal koşulları açısından oluşturulmaya çalışıldığı bir kavram haline” (Aksoy 2001:1-16), geldiğini belirtir.

Çevirmenin, eski tarihlerde üretilmiş bir eseri çevirme sürecine başlamadan önce ZF’den kaynaklanan sorunların üstesinden nasıl geleceğine baştan karar vermesi gerektiği de öteden beri bilinmektedir. Hasılı, “çevirmen eserin hedef okuyucu açısından çeviride sorun oluşturacak kültür unsurlarını, çevirinin bütünlüğünü, hedef okur açısından işlevini ve kaynak eserin sanatsal ve işlevsel özelliklerini koruyarak, çeviri yöntemine ve hedefine göre nasıl bir aktarım gerçekleştireceğini saptamalıdır” (Aksoy 2001: 3-11).

4. YÖNTEM

4.1. Araştırmanın Deseni

Araştırmanın nicel yönleri bulunmakla beraber araştırmada ölçeklemeye gidilmediğinden çalışma ağırlıklı olarak nitel bir karakter taşımaktadır. Ataol Behramoğlu (1942-)’nin A. Ş. Puşkin (1799-1837)’nin şiirlerinden seçerek Türkçeye çevirdiği *Seviyordum Sizi, Seçme Şiirleri* başlığı altında Rusça-Türkçe bakışimli seçkideki 68 şiirden seçilen 20 şiirlik örneklemden alınan örnekler çalışmanın nicel kısmını temsil etse de, şiirlerde kullanılan ZF içeren sözcüklerden elde edilen dilsel verilerin tespit ve içerik çözümlemesi amaçlandığından çalışma nitel araştırma özelliği taşımaktadır. Nitel araştırmayı, “... gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlamak mümkündür.” (Yıldırım 1999: 10).

4.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, Ataol Behramoğlu tarafından Puşkin’den Türkçeye çevrilen, *Seviyordum Sizi, Seçme Şiirler* başlığıyla yayımlanan şiir seçkisi oluşturmuştur. Örneklemi ise, seçkideki 68 şiirden Olasılığa Dayanmayan Örneklem Seçimi Yöntemleri’nden Monografik Örneklem Yöntemi kullanılarak seçilen 20 şiir oluşturmuştur. Bu yönteme göre, “araştırmacı, evren ile ilgili bilgilerine ve öngörülerine dayanarak, evreni temsil edebileceğini düşündüğü bir küme, birkaç örnek, denek üzerinde çalışır” (Ural 2011: 43).

4.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Mevcut 20 şiirdeki ZF veya TU potansiyeli taşıyan sözcükler öncelikle kaynak dilde aranmıştır. Bu leksikolojik birimlerin etimolojileri Fasmer (1964-1973)’in *Rus Dilinin Etimolojik Sözlüğü*’nde, Türkçeye aktarıldıkları dönemdeki anlamları ise Ojegov (2006)’un *Açıklamalı Rusça Sözlük*’ünde aranmıştır. Tespit edilen birimlerin tarihsel ve modern anlamları erek dildeki anlamları ile karşılaştırılarak kaynak dildeki ZF’den kaynaklanan eşdeğerlik sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır. Mevcut sorunların Türkçede nasıl ve hangi yöntemle karşılandığı saptanarak elde edilen veriler karşılaştırmalı içerik analiz yöntemi ile incelenmiştir. “İçerik analizi, elde edilen bulguları açıklayabilecek ilişki ve kavramlara erişmeyi amaçlamaktadır” (Yıldırım vd. 2011: 227).

5. BULGULAR VE TARTIŞMA

A. Bulgular

A. S. Puşkin şiirlerinin çevirilerinden oluşan Türkçe seçki *Seviyordum Sizi*’deki bazı şiirlerde kullanılan kimi sözcüklerin yazılış zamanı ile bunların Türkçeye çevrilmiş zamanı arasındaki ZF veya TU’lar, kaynak metindeki kimi sözcüklerin anlam potansiyellerinin tersine erek metinde anlam yönlendirmelerine, anlam sapmalarına yol açtığı, dahası kimi anlamların yok sayıldığı tespit edilmiştir. Erek metindeki anlam yönlendirmelerine ve sapmalarına daha ziyade kaynak dildeki tarihsel işlevli sözcük ve kalıpların anlamların karşılanmasında tanık olunmuştur. Tarihsel işlevli sözcüklerin çağdaş Rusçadaki anlamları bu sözcüklerin Puşkin döneminin Rusçasındaki anlamlarıyla özdeş olmadıkları, haliyle çevirmenin kökensel anlam ile çevirinin yapıldığı andaki anlam arasındaki ZF veya TU’ları farklı düzlemlerle karşılamaya çalıştığı da tespit edilmiştir.

Söz konusu leksikolojik birimleri ve kimi ifade kalıplarını erek dilde karşılarken çevirmenin 5 temel çeviri metoduna başvurduğu tespit edilmiştir. Bu metotlar şunlardır:

1. Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri Yöntemi,
2. İşlevsel Çeviri Yöntemi,
3. Açıklamalı Çeviri Yöntemi,
4. Aktarımsal/Transliterasyonel Çeviri Yöntemi,
5. Çıkarma Çeviri Yöntemi.

5.1. Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri Yöntemi

Aşağıdaki dizelerde altı çizilen ve modern Rusçada Puşkin dönemindeki anlamlarına ek anlamlar edinen “çoban”, “balıkçı”, “arabacı”, “sokak”, “İstanbul halıları” vb. Rusça leksikolojik birimler, Puşkin dönemindeki semantik yapılarından hareketle sözcüğü sözcüğüne çeviri yoluyla Türkçeye aktarılmıştır.

Örneğin;

“И пастырь нисходит к веселым долинам...” (“Кавказ”, s.80).

“İniyor çiçekli ovalara doğru bir çoban” (“Kafkaz”, s.80).

***

“Где парус рыбаря белеет иногда...” (“Деревня”, s.7).

“Beyaz balıkçı yelkenlisinin görünüp yittiği” (“Köy”s.7).

***

“Падут ревные одежды

На Цареградские ковры” (“Руслан и Людмила” s.12) .

“Düşüyor kiskanç giysiler

İstanbul halılarına” (“Ruslan ve Ludmila”, s.12).

***

“Эй, пошел, ямщик!” (“Бесы”, s.86).

“Hey arabacı, hızlan!” (“Cinler”, s.86).

***

“Ямщик лихой, седое время,

Везет, не слезет с облучка” (“Телега жизни”, s.22).

“Arabacı yiğit, kocamış bir adam,

Dinlenmeksizin, ha babam sürer” (“Yaşam Arabası”, s.22).

***

“На встречу мне
Только версты полосаты
Попадают одне...” (“Зимняя дорога”, s.56).

“Yoluma çıkan sadece
Kilometre direkleri...” (“Kış Yolu”, s.56).

***

“И пальцы просятся к перу, перо к бумаге,” (“Осень”, s.105).
“Parmaklar divite uzanır, divit kâğıda” (“Güz”, s.105).

***

И вертоград, и холм, и ниву? (“Подражания Корану”, s.105).
Ve bahçeyi ve tepeyi ve tarlayı? (“Kuran’a öykünme”, s.105).

***

“ Или, свой подвиг совершив, я стою, как поденщик ненужный...” (“Труд”, s.89)
“Zaferimi kazanmış, gereksiz bir gündelikçi gibi miyim yoksa.” (“Yapıt”, s.89)

İlk dizede kullanılan “пастыр” (pastır) sözcüğü çağdaş Rusçada artık çoban manasını yetirmiş, sadece papaz anlamında kullanılmaktadır, çevirmen bu sözcüğün Puşkin dönemindeki anlamını alarak sözcüğü ZF veya TU’nun uğratabileceği anlam kayıplarından korumuştur. Aynı örnekleri aşağıdaki sözcüklerde de görmek mümkündür; “Царград” (tsaregrad) - orta asır Rus vakayinamelerinde geçen İstanbul’un adı (Fasmer 1964-1973); “ямщик”(yamşik) at arabası ve kızığı süren, çarlık Rusya’da devlet tarafından posta, devlet memurlarını ve devlet yükünü götürüp getirmekle görevlendirilmiş kimse; “верст”(verst) 1,06 km. uzunluğunda eski Rus uzunluk ölçüsü, aynı zamanda ana yola dikilen verstleri gösteren sütunlara da bu ad verilmiştir (Fasmer 1964-1973); “перо”(pero) – çelik kalemler çıkmadan önce kaz kanadından yapılmış bir tür kalem; “вертоград”(vertograd) üzüm bahçesi, ya da bahçe anlamını taşımakta; Çarlık Rusya döneminde gündelikle çalışan işçilere “поденщик”(podenşik) denilmekteydi.

Çevirmen, kaynak dilde kullanılan kimi leksikolojik birimleri sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemini uygulayarak yetkinlikle Türkçeye aktarmıştır.

Örneğin;

“И семиствольную цевницу мне вручила...” (“Муза”, s.16)
“Yedi borulu flütü elime verdiğinde” (“Esin Perisi”, s.16);

***

“Но лишь божественный глагол
До слуха четкого коснется ...” (“Поэт”, s.66) ;
“Fakat Tanrının seslenişi
Duyarlı kulağa ulaşmaya görsün” (“Şair”, s.66).

Aşağıdaki örneklerde, kaynak dilde kullanılan kalıp ifadeler için erek dilin kalıpsal ifade olanakları sergilenmektedir:

“Сторицею воздаст она твоим трудам.” (“Подражания Корану”, s.37).

“Emeğin kat kat karşılık görecek.” (“Kuran’a öykünmeler”, s.37).

***

“На всё подъята длань моя.” (“Подражания Корану”, s.33).

“Ben her şeye kadirim.” (“Kuran’a öykünmeler”, s.33).

5.2. İşlevsel Çeviri Yöntemi

Çevirmenin, kimi eski sözcükleri ve kavramları İşlevsel Çeviri Yöntemi ile erek dile aktardığı durumlar olmuştur. Aksoy (2001), İşlevsel Çeviri Yöntemi’ni, “...okuyucuya sorun oluşturmayacak evrensel bir terimle kültürel unsurun karşılanmasıdır”, (s. 92) şeklinde tanımlamaktadır.

Çeviri metinde bu yönetime başvurularda erek dile aktarılmaya çalışılan sözcükler ve kelime kalıpları şunlardır:

“И снова терем пуст и тих...” (“Руслан и Людмила”, s.12).

“Oda yeniden boş ve sessiz...”, (“Ruslan ve Ludmila”, s.12).

***

“Да точите мечи с бердышами” (“Будрыс и его сыновья”, s.97).

“Ve bileyin kılıçları baltalarla” (“Budrıs ve Oğulları”, s.97).

***

“А князь тем ядом напитал

Свои послушливые стрелы...” (“Анчар”, s.71).

“Ve prens uysal oklarını

Buladı bu ağıyla” (“Анчар”, s.71).

***

“В тишине На руль склонись, наш кормщик умный
В молчанье правил грузный челн” (“Арион”, s.64).

“Akıllı küreğimiz eğilmiş dümene

Yönetiyordu yüklü tekneyi suskun...” (“Arion”, s.64).

***

“Коням, барин, тяжело...” (“Бесы”, s.86) .

“Beyim, hayvanlarda can kalmadı” (“Cinler”, s.86).

***

“...В Москву – чтоб графских именин.” (“Румяный критик мой”, s.90).

“...Moskova’ya, isim günü balosunu beylerin” (“Al Yanaklı Eleştirmenim”, s.90).

Bir kule şeklinde yapılmış ev veya o evin üst katı anlamındaki kaynak metindeki “терем” (terem) sözcüğü erek metinde “oda” sözcüğü ile; kaynak dilde, XV.—XVII. yüzyıllarda Rusların kara ordusunda kullanılan uzun saplı baltaya benzer bir çeşit silah anlamında kullanılan “бердыш”/berdiş” sözcüğü erek dilde “balta” göstergesi ile; kaynak dilde, eskiden gemilerde dümeni kullanan şahıs anlamındaki “кормщик”-kormşik” sözcüğü erek metinde kürekçi göstergesi ile; kaynak dilde, eskiden Rusya’da soylular sınıfından birine hitap ederken kullanılan “барин”/“barin” (Ojegov, 2006) sözcüğü kaynak dilde “bey” sözcüğü ile verilmiştir.

5.3. Açıklamalı Çeviri Yöntemi

Çevirme sürecinde sık sık başvurulan yöntemlerden biri de Açıklamalı Çeviri Yöntemi’dir. Minyar-Belousov ve Pokrovskaya (2013), metnin hacim artışına sebep olmasına rağmen, Açıklamalı Çeviri Yöntemi, kaynak dildeki tarihî bir metnin anlam evrenini, özelliğini ve üslubunu erek metne aktarma uğraşında çevirmenlerin en sık başvurdukları yöntemlerden biri olarak görürler. Çepel (2010) de kaynak dildeki tarihî dönemlere ait bazı özgün söyleyiş kalıplarının erek metinlere aktarım çabalarındaki sorunlara işaret etmiştir: “...milliliğin baskın rengi olarak tarihî dönemlerde kaynak dilin edebi metinlerine yansıtılmış tarihsel, sanatsal ve kültürel bazı özgünlükler, söylem şekilleri erek okura değişik nedenlerden dolayı kimi zaman yetkinlikle aktarılamamaktadır” (s.120-124). Bunun değişik gerekçeleri olduğunu belirten Fedorov (2002), erek metne yapılan aktarımların kaynak metindeki özgünlüklerle uyumlu olmasının çeviri yöntemlerinin yerinde kullanılmasıyla, çevirmenin hangi özgünlüğe hangi yöntemi kullanacağını bilmesiyle aşılabileceği görüşündedir (s. 396). Fedorov, “kaynak metindeki kültürel bütünleşmelerin oluşturduğu özgün durumların aktarımında düz çeviri yerine Açıklamalı Çeviri Yöntemi’nin daha işlevsel olduğu görüşündedir” (s. 124)”

Behramoğlu, Rus kültürü, tarihi ve leksikolojisine özgü kimi leksikolojik birimleri Türkçeye aktarırken bu yöneme başvurmuştur:

“Приятно думать у лежанки...” (“Зимнее утро”, s.75) .

“Ocak başında yatıp düşünmek pek güzel...” (“Kış sabahı”, s.75).

Ojegov’a göre (2006) “лежанка” (lejanka) ocağın ya da duvarın yatmaya yarar çıkıntısıdır (s.322); haliyle söz konusu sözcüğü Türkçede tek sözcükle karşılama olanağı bulunmadığından çevirmen sözcüğün anlamını açıklama yapma yoluyla vermeyi tercih etmiştir.

Aşağıdaki cümlelerde de bu yöntem kullanılmıştır.

Örneğin;

“И кличет издали ленивого попенка” (“Румяный критик мой”, s.90).

“Uzaktan papazın haylaz oğluna sesleniyor” (“Al Yanaklı Eleştirmenim”, s.90).

***

“И ползают овцы по злачным стремнинам...” (“Кавказ”, s.80).

“Yayılarak iniyor koyun sürüleri bol otlu yamaçlardan” (“Kafkaz”, s.80).

***

“Там верстою небывалой

Он торчал передо мной.” (“Бесы”, s.86) .

“Şurada bir yol direği gibi

Çıkıveriyordu karşıma.” (“Cinler”, s.86).

5.4. Aktarım Yöntemi (Transliterasyon)

Çeviri sürecinde sık olmasa da karşılaşılan durumlardan biri de kaynak dildeki bir realitenin erek dilde eşdeğerinin ya da anlamının bulunmamasıdır. Lyubimov’a (1982) göre böyle durumlarda çevirmen genellikle Transliterasyon veya Aktarım Yöntemi’ne başvurmaktadır (s. 87).

Behramoğlu aşağıdaki satırlarda geçen Rus kültürü, leksikolojisi ve semantiği ile özdeşleşmiş “тройка – troyka”, “воевода – voyvoda” gibi sözcüklerin çevirisinde bu yönetime başvurmuştur:

“Тройка борзая бежит...” (“Зимняя дорога”, s.56).

“Uçuyor troyka yel gibi” (“Kış Yolu”, s.56).

“Стал воевода Требовать шубы.” (“Песни о Стеньке Разине”, s.56).

“Başladı voyvoda Kürkler istemeye.” (“Stenka Razin Üstüne Türküler”, s.56).

5.5. Çıkarma Çeviri Yöntemi

Behramoğlu, Rusça özgün sözcük ve söz kalıplarını karşılamak için Çıkarma Yöntemi’ni kullanmıştır. Bu yöntemin kullanılmasını gerektiren çeşitli nedenler olabilir, bunlardan en önemlisi dilsel özelliklerdir. Rıbin (2007), çıkarma ima ederek, kaynak metinde fazlalık olarak görülen kelimelerin erek dile çeviri sürecinde düşürülmesi olayına “basit” yaklaşım derken; kaynak metni işleyip, anlayıp ve erek dilde yeniden ifadelendirmeyi de “sıkıştırma” olarak nitelendirmektedir. Kazakova (2001)’ya göre, Çıkarma Yöntemi çevirmenin kaynak metnin fazla kelime içerdiği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Çıkarma Yöntemi’ne başvuran çevirmenler bu yöntemle kaynak metnin içerdiği tarihî ve kültürel zenginlikleri erek dil okuruna onun anlayacağı dilde sunduğu kanısındadır; fakat çoğu zaman kaynak metindeki sözcük ve kelime kalıplarının kastedilen anlamlarını erek dilde karşılayamadıklarına, hatta hem üslûp hem de anlam daralmasına sebep olduklarına tanık olunmuştur. Behramoğlu’nun aşağıdaki çevirilerinde bu olguya rastlanmaktadır.

Örneğin:

“Делите бранную добычу!” (“Подражания Корану”, s.35)

“Ganimetleri paylaşın.” (“Kuran’a Öykünmeler”, s.35)

***

“Они на бранное призванье

Не шли”. (“Подражания Корану”, s.35)

“Kulak vermediler çağrımıza”. (“Kuran’a Öykünmeler”, s.35)

***

“Он жаждой томился и тени алкал.” (“Подражания Корану”, s.38)

“Bir yudum su dileyerek ve bir gölgelik.” (“Kuran’a Öykünmeler”, s.38)

***

“Мой грустный товарищ, махая крылом...” (Узник, s.17)

“Altında parmaklıkların çırpıyor kanatlarını” (“Tutsak”, s.17)

Yukarıdaki ilk örnekte Puşkin’in kullandığı “бранная-brannaya” sıfatının yer aldığı mısra Türkçeye aktarılırken Çıkartma Yöntemi uygulanmıştır. “Brannaya” sıfatı “брань” (bran) biçimbiriminden türetilmiştir. “Bran”, eski Rus dilinde “savaş”, “dövüş”, “çarpmışma” gibi anlam demetlerine sahipti. Modern Rusçada ise sözcük “sözlü taciz” anlamında kullanılmaktadır. “Добыча” (dabıça) sözcüğü ise genel olarak av, kazı, savaş sonucu elde edilen mal ve eşya, ganimet manasını taşımaktadır. “Brannaya” sıfatı, ganimetin edinim yolunu göstermesi açısından Rusçada oldukça önemli bir ayrıma işaret etmektedir. Haliyle birbirinin olmazsa olmazdırlar. “Brannaya” sıfatı ganimetin özellikle de fiziki vuruşma sonucunda elde edildiğine vurgu yapmaktadır. “Brannaya” sıfatının buradaki tek anlam alanı savaş ve çarpışma’dır. Oysa ki, bu sıfata Çıkarma Yöntemi uygulandığında sıfatsız “ganimet” göstergesinin Türkçedeki, “Savaşta düşmandan zorla ele geçirilen mal”, “Bir rastlantı sonucu ele geçen kazanç veya imkân”, “Yağma sonrasında elde kalan mal, çalıntı” (TDK Sözlüğü) anlamlarından hangisine gönderme yaptığı muğlak kalmaktadır. Bu durumun gerçekçi şair Puşkin’in üslûp özellikleri ile uyuşmadığı ileri sürülebilir.

Bir sonraki örnekteki “brannoe” sıfatı da Türkçe çeviriden çıkarılarak bu sıfatın nitelediği “çağrı” göstergesi sıfatsız verilmiştir. Çıkarılan “brannoe” sıfatı, yapılan çağrının “neye/kime?”liğini de götürerek mısradaki anlam daralmasına, en azından anlamın netliğinde bir yitime, yol açmıştır. Kaynak metinde sıfatın çağrısı “savaşa”dır.

Üçüncü örnekteki altı çizili Rusça “алкал” (alkal) göstergesi, 19. yüzyıl Rusçasında, “bir şeyi aşırı bir şekilde isteme” anlamına gelmekteydi. Bu sözcüğe Türkçe çeviride Çıkarma Yöntemi uygulanmıştır. Puşkin’in bu sözcüğe bu mısradaki yüklediğini düşündüğümüz ismi kuvvetlendirme ve kişileştirme (söz sanatları) gibi anlam birimler Türkçeye aktarılmamıştır.

Dördüncü örnekteki “Товарищ” (tovariş) göstergesi Puşkin dönemi Rusçasında “aynı duygu ve düşüncüyü paylaşan insan” anlamına gelmekteydi; Ekim 1917 devriminden sonra sözcük Rusya komünistlerinin ve ardından dünyadaki komünistlerin, sözcüğün mevcut anlamını da kapsayacak şekilde, birbirlerine karşı kullandıkları hitap tarzına dönüşmüştür. Behramoğlu, Türkçe çeviri de bu sözcüğü de Çıkarma Yöntemi uygulamıştır.

Zamansal ve kültürel farklılıklar, sözlük anlamları bunlara yakın olan diğer göstergelerin çağrışımları ile karşılandığında bu göstergelerle yazarın kaynak metinde odak aldığı anlam evreninin ayrıntılarından erek metinde uzaklaşabilmektedir. Zira aşağıdaki iki örnekte benzer durum söz konusudur.

Örneğin;

“И где мне смерть пошлет судьбина?” (“Брожу ли я вдоль улиц шумных”, s.79)

“ Ve ölümü nerede gönderecek bana yazgı?” (“Geçip giderken gürültülü sokaklar boyunca”, s.79).

***

“Здесь барство дикое, без чувства, без закона...” (“Деревня”, s.8)

“Yabanıl, duygusuz, acımasız efendilik” (“Кöy”, s.8)

Birinci örnekte kullanılan “Судьбина”(sudbina) sözcüğü Rusçada daha çok olumsuz göndermeleri karşılamak için başvurulan bir göstergedir. “Судьбина”(sudbina) sözcüğü Rusçada genellikle “kederli/acı kader”e gönderme yapar ve “горькая”(gorkaya), “тяжелая”(tyajolaya) gibi sıfatlarla kullanır. Sözcüğün Türkçedeki bağlamsal konumu, onun olumlu anlamını da ima edecek şekilde kullanılmıştır.

İkinci örnekteki “барство”(barstvo) göstergesi eskiden Rus toplumunda üst sınıfın yaşam tarzına negatif göndermeler yapmak için kullanılmaktaydı. Bunu da mecazi anlamda kınayıcı; olumsuz manada kibir, gurur, saygısızlık, hor bakmak gibi anlam evrenleri ile yapmaktaydı. Behramoğlu söz konusu sözcüğü Türkçeye aktarırken sözcüğün bu olumsuz anlam evrenini erek dile yansıtmamış ya da söz konusu olumsuzluğun vurgu gücünü şiirin diğer sözcüklerine paylaştırmıştır.

B. Tartışma

Minyar-Beloruçeva ve Pokrovskaya (2013)’ya göre, belirli zamanda ve coğrafyada üretilen tarihî ifadelerin çevirisinde otantik anlamların korunması ve bunların doğru aktarılması hem eserin, hem yazarın hem de her ikisinin içine doğduğu kültürün tanıtılması adına önem arz etmektedir. Aynı yazarlar, tarihî kavramları erek dile aktarırken yanlış anlam taşıyıcılığından kaçınılmasına dikkat çekmektedirler; aksi takdirde tarihî gerçekler yanıltılmış olup metnin anlamı konusunda yanlış görüşlerin şekillenmesi olasıdır (s. 47-53). Dolayısıyla, çevirmenin bir metindeki tarihî sözcükler ve ifade kalıpları ile girdiği semantik ilişki yöntemleri birbirinden farklıdır.

Behramoğlu, kimi Puşkin şiirlerinde tarihsel işlevli leksikolojik birimlerdeki ZF’nin yol açtığı anlamları Türkçeye aktarırken değişik yöntem ve yaklaşımlar benimsemiştir. “Çoban”, Balıkçı” vd. leksikolojik birimler Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri Yöntemi ile Puşkin dönemindeki kullandıkları anlamları ile Türkçeye aktarılmıştır. Bu sözcüklerin modern Rusçada kullanılan anlamları tercih edilmemiştir. Haliyle çevirmen kaynak metnin tarihsel anlamını modern erek dil okuruna getirmek yerine, modern erek okuru şairin kendi dönemine, otantik metne götürme yaklaşımını benimsemiştir. Puşkin’in, şiirlerinde dönem okuruna tarihsel işlevli sözcük ve kalıplarla “demek istediği”ni, çevirmen bu sözcüklerin ve kalıpların otantik anlamlarını koruyarak yansıtmacı, sadık bir işlev üstlenmiştir.

Çevirmen, kaynak kültürde katmanlı anlam alanlarına sahip kimi göstergeleri erek kültürde karşılıkları olmadıkları için Açıklamalı Çeviri Yöntemi ile çevirmiştir. Bu yöntem, kaynak metinlerdeki özgün kültürel kodları, erek dile yapısal anlambilim aracılığıyla aktarmanın olanaksız

olduğu durumlarda metni erek okur kültürüne yaklaştırmak, onu anlaşılır kılmak için çevirmenin başvurduğu yöntemdir. Bu çeviri yöntemi nesir çevirilerinde kültürel aktarımlar için öğretici olurken, manzum çevirilerde kaynak metnin kültürel özgünlüğünü örten bir durum olarak değerlendirilebilir. Bu yöntemin şiir çevirilerinde kullanımı eşdeğerliğin açınımlamalı özdeşliğini ima ettiği için erek okurda şiirin okunuş ritmini yavaşlatabileceğinden ve estetik alımlama sürecini dağıtabileceğinden dolayı çevirmenler genellikle kültür kodu içeren kimi leksikolojik birimleri erek kültürdeki yaklaşık, total anlamlarla karşılama yoluna gitmektedirler. Bu da her iki dil ve kültürde çevirmen yetkinliğine koşut olarak erek dil okuruna sunulan ve onun farkında olmadığı zorunlu bir kolaj, bir leksikolojik ve kültürel bir tasarrufu doğurmaktadır. Erek metin okurunun buradaki estetik alımlamasını, kaynak metin şairinin kendi kültürü içinden kaynak metin okuruna demek istedikleri değil, çevirmenin açıklama yaklaşımı koşullamaktadır. Dolayısıyla anlam evrenlerini de çevirmenin tercihleri belirlemektedir. Burada çevirmenin kendisini erek okura metin çözümleme kılavuzu olarak sunduğu da belirtilmelidir. Bu yöntem çevirmene gelebilecek eleştiriler için korunaklı bir mevzi ve güven de temin etmektedir. Behramoğlu'nun çeviri seçkinde otantik dil (Rusça) ile çeviri dilini (Türkçe) bakışımı olarak vermesi ondaki bu güveni ortaya koymaktadır.

Behramoğlu'nun "ocakbaşı" olarak erek dil okuruna sunduğu Rusça "лежанка" (lejanka) leksikolojik birimi ocağın ya da duvarın yatmaya yarayan çıkıntısı veya duvara gömülü sobanın davardaki çıkıntısıdır ve (лежать-yatmak) etimlolojisiyle de bir yatma eylemini, zaman geçirmeyi, dinlenmeyi, keyif çatmayı ve örtük bir tembelliği de ima etmektedir. Türkçedeki "ocakbaşı" göstergesinin kültürel gönderimleri kimi bağlamlarda kaynak metinle örtüşmekle birlikte, tümel imayı, aktifliği, iş çıkarma gibi farklılık arz eden anlam haritalarını da barındırmaktadır. Benzer yaklaşım, Türkçeye "papazın haylaz oğluna" şeklinde çevrilen Rusça "ленивого попенка" göstergeleri için de kısmen geçerlidir. Zira kaynak dildeki "tembel" göstergesi erek dile "hailaz" olarak çevrilmiştir. Burada Açıklamalı Çevirinin ima ettiği metanomik bir durumdan daha ziyade çevirmenin erek dil okuru için yaptığı, Roland Barth'ın tabiriyle, metaforik bir tercih söz konusudur. Bu da şair-çevirmen tercihinin olumlanabilecek bir tasarrufu olarak değerlendirilebilir.

Genelde kaynak metnin ait olduğu kültür haritasıyla özdeşleşen ve zamanla taşıdığı anlam(lar)da daralma ve genişleme gözlemlenen leksikolojik birimlerin erek dile aktarımı da çevirmenin yetkinlik düzeyini işaret eden göstergelerdendir. Rusça "тройка-troyka" birimi bunlardan biridir. Bu tür birimleri erek dile aktarıırken çevirmen muhtemelen şiirin okunuş ve alımlanış ritmine zarar verebileceği düşüncesiyle Aktarım Yöntemi (Transliterasyon)'ni tercih etmiştir. Slav kökenli "воевода-voyvoda" vb. leksikolojik birimlerde de tercihinin bu yönde kullanılmıştır. Bu göstergeler anlam haritaları içinden çıktıkları kültürle koşulludur. Bunların manzum tür çevirilerinde erek dilde doğrudan verilmesi erek okurdan belirli bir donanım ya da bunların anlamlarını bulmak için gayret talep etmektedir. Adı geçen birimler şairin metninde anlamın hareket noktaları da olabileceğinden donanımlı olmayan erek okurlar için olumsuz anlamda yönlendirici göstergeler olarak da karşımıza çıkabilirler. Anlam arzusu olmayan erek okur için meselenin olumsuz tarafı muhtemelen; anlam arayışı olan tutkulu okur için metne Rus Biçimcileri perspektifinden bakıldığında, bu göstergeler erek okura bir yabancılaşma sunmakla beraber erek okuru metnin üzerinde daha uzun süre tutar ve düşündürücüdür, dolayısıyla metnin daha iyi anlaşılmasını da doğurabilir.

Çevirmen, Rusça leksikolojik birimlerin özgün anlamlarını erek dilde ver(ebil)mek için Çıkarma Yöntemi'ne de sık sık başvurmuştur. Bu yöntemin uygulandığı leksikolojik birimler şiirin anlamını değiştirebilecek boyutlardadır. Çıkarma, kimi durumlarda kaynak metindeki leksikolojik birimi bilinçli olarak tamamen görmezden gelme, kimi durumlarda da sözcüğün taşıdığı başat anlamı erek dilde o sözcükten esirgeme/ kayıp sorunu şeklinde olabilmektedir. “брань” (bran/çarşıma, savaş), “добыча” (dabıça/ganimet) leksikolojik birimlerin erek metindeki durumları bunun en somut örnekleridir. “Brannaya” sıfatı Rusçada ganimetin somut bir yönünü ifade etmesine rağmen Türkçede sadece ganimet olarak genelleme yapılarak verilmiştir. Söz konusu sıfatın erek dildeki anlamı erek metindeki daha somut gönderileni daha soyut bir alana çekerek Puşkin gerçekçiliğini “şiirselleştirmeye” çalışmıştır. Çünkü “brannaya dabıça” çarpışma sonucunda elde edilen ganimettir. Oysa erek dil Türkçede “ganimet” göstergesi çarpışma sonucunda elde edilen mal anlamının yanı sıra çarpışmadan elde edilen imkan, bedelsiz kazanç anlamına da gelmektedir (Kantar 2011: 140). Çevirmen aynı yaklaşımı Zamansal Farklılık düşüncesiyle “алкал” (alkal) göstergesine de uygulamıştır. Sözcüğün anlamı erek dilde verilmeyerek sözcüğün kaynak metindeki pekiştirme ve kişileştirme görevleri düşürülmüştür. Benzer bir yaklaşım “товарищ” (tovariş) sözcüğünde yaşanmıştır. Sözcüğün anlamı Puşkin döneminde farklı, Sovyet döneminde farklı idi. Muhtemelen, Komünist öğretiyle çağrışımsal ilişkisinden dolayı sözcüğe “sansür” uygulanmış, yani sözcük kaybolmuştur. Erten (1993)'in metinlerin yapısı ve kültürel özellikleriyle koşulladığı ve dilin yetersizlik durumundan kaynaklanan eşdeğerlik sağlanamama durumu olarak nitelediği kayıp sorunu (s. 315-317), Behramoğlu çevirisinde farklı bir düzlemde, inisiyatifli tercih düzleminde, karşımıza çıkmaktadır. Sözcüğün Puşkin dönemindeki anlamı Açıklamalı Çeviri Yöntemi ile de verilebilirdi. Muhtemelen çevirmen bu yöntem şiirin okunma ritmini azaltacağından ve sözcük Puşkin'i yakın dönem Sovyet ideolojisiyle ilişkilendirme potansiyeli taşıdığından erek metinde bilinçli bir kayba uğratılmıştır. Çevirmen burada taraflı bir inisiyatif almıştır. Welles ve Warren (2013) bunun şiir çevirilerindeki olası sonuçlarını şöyle ifade etmektedirler: “Şiirdeki bir kelime kendisiyle birlikte sadece sözcük anlamını değil, eş anlamlı ve sesteş kelimelerin de havasını taşır. Kelimeler sadece bir anlama sahip olmakla kalmayıp kendileriyle ya ses ya anlam ya da türeme bakımından ilişkili kelimelerin anlamlarını ve hatta kendilerine zıt veya dışladıkları kelimelerin anlamlarını da çağrıştırırlar” (s. 201). Şiir çevirisindeki Çıkarma Yöntemi en hafifinden kaynak metnin üslûbuna müdahaledir. Spitzer'in belirleyişiyle bunun olası sonuçları şiirin felsefesini dönüştürmeye kadar varabilir (s. 210).

Diğer bir olgu da kimi leksikolojik birimleri erek dile aktarırken yaşanan anlam kaymalarıdır. Örneğin kaynak metinde “kötü talih”/“acı keder” anlamına gelen, yani içende mutlak olumsuzluk barındırıp kendisiyle diğer sıfatların zorunlu kullanımını gerektiren “судьбина”(sudbina) göstergesi erek dilde sadece yazgı olarak verilmiştir. “барство”(barstvo) leksikolojik birimi de bu bağlamdaki örneklerdendir. Üst sınıfa karşı kınama, bir dolaylı telin, saygısızlık gönderimi içeren sözcük ZF'den dolayı erek dilde vurgu gücünü de çoğullaştırmak amacıyla “efendi” olarak çevrilmiştir. Kelime, Kantar (2012)'a göre Türkçede “aktap”, “kutup” (s. 20), “hoca”, “Tanrı”, “padişah” (s. 191), “mevla”, “velî” (s. 304), “rab” (s. 370), “seyyid” (s. 408); Nişinyan (2012)'a göre “çelebi”, “terbiyeli”, “yüce kişi”, “egemen” (s. 200), “ağa”, “mal sahibi” (s. 343), “kibar”, “zarif”, “soylu” (s. 393) “hükümdar”, “kendisine hizmet edilen” (s. 528) gibi anlam haritalarına sahiptir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çevirmen, A. S. Puşkin'in 1820-30'larda yazdığı şiirlerindeki kimi leksikolojik birimleri 20. yüzyılın son çeyreğinde Türkçeye çevirirken ZF'den kaynaklanan anlam daralmalarını, genişlemelerini farklı yöntemlerle karşılamaya, anlam farklılıklarını minimize etmeye, bunları erek dilde eşdeğerliğe yakın bir oranda vermeye gayret etmiştir. Genelde, leksikolojik birimlerdeki ZF'ten kaynaklanan anlam farklılıklarını iki üst düzey yaklaşımla gidermeye çalışmıştır. Bunlardan ilki "tarihselleştirerek çeviri", ikincisi "yenileştirerek çeviri"dir.

Bu iki genel yaklaşım çerçevesinde çevirmen kaynak dildeki ZF veya TU içeren kimi göstergeleri erek dilde karşılayabilmek için 5 değişik çeviri metodu kullanarak tercihlerini temellendirdiği söylenebilir.

Çevirmen, Sözcüğü Sözcüğüne Çeviri Yöntemi'ni uyguladığı, yani kaynak metne sadık kaldığı durumlarda, eşdeğerliğe erişimde yüksek yetkinlik göstermiştir. James Holmes'ın "tarihselleştirerek çeviri" olarak nitelediği bu yaklaşımla eşdeğerlik düzeyi yükselmiştir. Bunda çevirmenin erek dilin kültürüne yetkinlikle sahip olması belirleyici olmuştur. Çevirmen, benzer başarıyı kaynak dildeki kimi ifade kalıplarını erek dile aktarırken de elde etmiştir. Bu konudaki yetkinlik düzeyini de çevirmenin şair olmasıyla, dolayısıyla erek dil düzeyindeki donanımıyla açıklamak mümkündür.

Şiirlerin yazıldığı 1820-30'larda kaynak dilde daha geniş anlam evrenine sahip bazı leksikolojik birimleri erek dile aktarırken çevirmen yine Holmes'ın "yenileştirerek çeviri" yaklaşımını benimsemiştir. Bu da, kaynak metindeki kimi leksikolojik birimlerin anlam alanlarında çağrışım daralmalarını (kaynak metinde üst kat anlamındaki "terem" in erek dilde sadece oda anlamında kullanılması gibi) doğurmuştur.

Kaynak metnin değişik gerekçelerle kendisini erek metne açmadığı, erek metnin kaynak metni yetkinlikle temsil etmede zorlandığı durumlarda çevirmen Açıklamalı Çeviri Yöntemi'ne başvurmuştur. Bu yöntem kültürel kodların erek metne aktarılmasında çevirmene yeni olanaklar sunmuş olmakla birlikte, otantik metnin "demek istediğiyle" erek metnin "demek istediği" hedef söylemler arasındaki alanı açmıştır.

Kaynak metin kültürünün ürettiği ve dünya kültür hazinesine kattığı açılımlı leksikolojik birimler erek metne Açıklamalı Çeviri Yöntemi Transliterasyon Yöntemi ile aktarılmıştır. Bu da sıradan okur için şiirin okunma ritmini yavaşlatabilecek bir unsur olarak düşünülebilir. Dahası bu durum sıradan erek okur için metin çözümlemesi gayreti bekleyen bir durum ortaya çıkarma potansiyeli taşımaktadır.

Çevirmen, ideolojik tutum, çevirilemezlik olgusu, yerinde olmayış, dillerin tasarruf güçleri vb. nedenlerden dolayı kaynak metinlerdeki kimi leksikolojik birimlerin erek dildeki temsil düzeylerini Çıkarma Çeviri Yöntemi ile düzenlemiştir, yani söz konusu birimlere erek dilde yer vermemiştir. Çevirmenin metinde en yoğun kullandığı çeviri yöntemlerinden biri de budur. Bunun gerekçesi yazarı, erek dil okuruna getirme gayreti olarak yorumlanabilir. Bu tür çevirmen tercihlerinin erek okur lehine kullanılmasının kaynak metne biçimsel olarak da zarar verme potansiyeli taşıdığı kabul edilmelidir. Ayrıca, şiir gibi edebi türler özgün dil kullanımının bir ürünü

olduklarından dilsel biçim özelliklerini kaynak dildeki kilit ifade ve söylem kalıplarından aldıkları, hatta metnin kimi zaman bu tür leksikolojik birimlerin üzerine inşa edildikleri hatırlanmalıdır.

Çevirmen, kaynak metinde farklı anlamda kullanılan ve modern Rusçada farklı anlamlara sahip kimi sözcükleri, modern Türkçenin olanakları ile, hatta güncel dilin leksikolojik birimleri ile karşılamayı tercih etmiştir. Bununla Puşkin'in erek kültürdeki okur kitlesini artırma, Puşkin'i daha fazla kitleye ulaştırma, onu anlaşılır kılma arzusunun hedeflendiği söylenebilir. Bu yaklaşımın kaynak metinlerdeki biçemi erek dilde de arayan alan araştırmacıları için yol gösterici olmadığı bilinmektedir.

Öneriler:

1. Behramoğlu, şair-çevirmen olarak Rusçadan yaptığı çevirilerde ZF'den dolayı ortaya çıkan anlam olaylarını erek dilde karşılama yaklaşım ve metotlarının gelecekte Rusçadan yapılacak şiir çevirilerinde ve çeviri eleştirisinde, özellikle de “yenileştirerek çeviri” tekniğiyle yaptıklarıyla öğretici olacağı gerçektir,
2. Kaynak metinden erek metne Aktarma Yöntemi ile aktarılacak leksikolojik birimlerin sözlük anlamlarının yanı sıra, bağlamsal anlamlarının da çeviri sonuna eklenecek bir sözlükçe ile verilmesi erek okurun Puşkin şiirine nüfuzu kolaylaştıracaktır,
3. Şiir gibi türlerde anlam evreninin bazı kelimeler üzerine odaklanabileceğinden hareketle Çıkarma Çeviri Yöntemi'nin şiir çevirilerinde daha az kullanılması kaynak metinle, erek metnin özdeşlik düzeylerini artıracaktır. Öyle ki, şiir çevirilerinde Çıkarma Çeviri Yöntemi'ne başvurulması kaynak metinlerin biçimsel özgünlüklerin aktarılma şansını azaltacaktır; dahası, bu durum erek dil üzerinden Puşkin şiirlerinde biçim temasını çalışacak alan uzmanlarının Puşkin dili ve biçimiyle tanışıklık sürecini uzatacaktır.

Kaynaklar

- Aksoy, B. (2001). Çeviride Çevirmen Seçimleri Işığında Çeviri Eleştirisi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. Cilt: 18, Sayı:2/ss.1-16.
- Altay, A. (2000). Çeviride Tarihsel Uzaklık Faktörü. *Kuramsal ve Uygulamalı Çeviri Sorunları*, Konferans Bildirileri, 03, 04, 2000. Haz. Prof. Dr. Mustafa Durak. Ankara: Tömer.
- Bassnett, S. (2010). Literary research and translation. *The Handbook to Literary Research*. London: The Open University.
- Belinsky, V. G. ve İ. A. Krılov (1988). Vzgljad Na Russkuyu Literaturu (Rus Edebiyatına Bakış). *Sovremennik*, s. 27-113.
- Berezin, V. M. (1937). İzüçeniye Leksiki Puşkina (Puşkin'in Kelime Hazinesinin İncelemesi). *Stil i Yazık Puşkina (Puşkin'in Dili ve Üslübü)*. Uçpedgiz, Moskova, s. 162-178.
- Çepel, N. P. (2010). Priyemı Vossozdaniya Natsionalno-İstoriçeskogo Kolorita Originala v Perevode (Kaynak Dilden Erek Dile Çevirme Sürecinde Millî-Tarihî Zenginliği Oluşturma Yöntemleri). *Yazıkoznaniye*, №2 (12), s. 120-125.
- Erten, A. (1993). Çeviri Ediminde Kayıplar Sorunu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 10/Sayı 1, Temmuz, ss. 315-330.

- Fasmer, M. R. (1964;1973). *Etimologicheskii Slovar Ruskogo Yazıka (Rus Dilinin Etimolojik Sözlüğü)*. Moskova: Progres.
- Fedorov, A. V. (1968). *Osnovi Obşey Teorii Perevoda: Lingvistiçeskiy Oçerk (Genel Çeviri Kuramının Temelleri: Dilbilimsel Taslak)*, Petersburg: Vısşaya Şkola.
- Fedorov, A. V. (2002). *Osnovi obşey teorii perevoda (lingvistiçeskie problemi) (Genel Çeviri Teorisinin Temelleri- Dilbilimsel Sorunlar)*, Moskva: “Filologiya Tri”.
- Gofman, V. A. (1937). Yazık Puşkina (Puşkin’in Dili). *Stil i Yazık Puşkina (Puşkin’in Dili ve Üslubu)’nın içinde*, Moskova: Uçpedgiz.
- Göktürk, A. (1986). *Çeviri: Dillerin Dili*. (3. Baskı). İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Holmes, J. S. (1972). The Cross-Temporal Factor in Verse Translation. *Meta: Journal Des Traducteursmeta:/Translators' Journal*, 17(2), s. 102-110.
- Kanar, M. (2012). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Kazakova, T. A. (2001). *Praktiçeskiyi Osnovi Perevoda (Çevirinin Pratik Temelleri)*. Petersburg: Sayuz.
- Köksal, D. (2005). *Çeviri Eğitimi: Kuram ve Uygulama*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lyubimov, N. (1982). *Perevod – İskusstvo (Çeviri Bir Sanattır)*. Moskva: Sovetskaya Rossiya.
- Mihaylov, M. S. (1951). Proizvedenie A.S Puşkina Na Turetskom Yazıka (Türkçede Puşkin Eserleri). *Trudı Moskovskovo İnituta, Vastokovedeniye*, Vıpusk 6, s. 158.
- Minyar-Beloruçeva, A. P. ve M. E. Pokrovskaya (2013). Osobennosti Perevoda İstoriçeskih Terminov (Tarihi Terimlerin Çeviri Özelliği). *Vestnik Uurgu, Dizi: Dilbilim*, 2(10), s. 47-53.
- Nişanyan, S. (2012). *Sözcüklerin Soyağacı*. İstanbul: Everest Yayınları.
- Ojegov, S. İ. ve N. U. Şvedova (2006). *Tolkoviy Slovar Ruskogo Yazıka (Açıklamalı Rusça Sözlük)*. Moskva: RAN.
- Puşkin, A. S. (2012). *Seviyordum Sizi. Seçme Şiirler (Rusça -Türkçe)*. Çevr. Ataol Behramoğlu. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rıbin, P. V. (2007). *Teoriya Perevoda. Kurs Lektsiy. (Çeviri Kuramı. Dersler)*. Moskva: MGYUA.
- Ural, A. ve İ. Kılıç (2011). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Ustunyer, I. (2012). Translations of A. S. Pushkin’s Works into Turkish from “The Queen of Spades” to the “Secret Dairy”. *Journal in Humanities*, 1(1), 23-29.
- Vinogradov, V. S. (2006). *Perevod: Obşiyi i Lektsiçeskiyi Voprosı (Çeviri: Genel ve Anlamsal Sorunlar)*. Moskva: KDU.
- Vural, K. S. (2012). Yazınsal Metinler Çevirisinde Eşdeğerlik Arayışı. *Balikesir University Journal of Social Sciences Institute*, 15(27), ss. 391-402.
- Wellek, R. ve A. Warren (2013). *Edebiyat Teorisi*. Çevr. Ö. Faruk Huyugüzel. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), ss. 7-17.
- Yıldırım, A. ve H. Şimşek (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.